

Лекція 3/8. Підготовка населення та території до національного спротиву з урахуванням досвіду протидії України збройній агресії РФ.

Питання

Вступ.

1. Підготовка населення держави до оборони.
2. Підготовка території держави до оборони.

Заключення.

Література.

1. Конституція України.
2. Закон України “Про національну безпеку України”.
3. Закон України “Про оборону України”.
4. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020.
5. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25. 03.2021 № 121/2021.
6. Наказ Міністерства оборони України від 17.10.2024 № Н(Нрд.)-1652-220/16. Стратегія залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України на період до 2027 року.
7. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458)
8. Основи воєнної безпеки держави (підручник). – К.: НУОУ, – 2021, – 204 с.

ВСТУП

Історичний досвід свідчить, що будь-якій війні передують її підготовка, яка охоплює сфери економіки, політики, ідеології, науки, розвиток теорії і практики військової справи, військового будівництва і будівництва збройних сил, створення і виробництва ОВТ, підготовку військ (сил), **території і населення держави**.

Здійснення такого широкого кола заходів має бути впорядковано, спрямовано на досягнення єдиної мети, узгоджене за термінами виконання, тобто сплановане.

Воєнно-політичні рішення керівництва будь-якої держави значною мірою визначають зміст і спрямованість її воєнних приготувань. Воєнно-політичні рішення по суті складають основу керівництва воєнною діяльністю держави у мирний і воєнний час, мають організуючий характер і здійснюють управлінський вплив не тільки на розвиток сектору безпеки і оборони, а й країни в цілому.

Протягом 2014–2020 рр. в Україні було відновлено нормативно-правову базу забезпечення готовності держави до оборони. Напрями підготовки держави до оборони визначені Стратегією національної безпеки України, забезпечення воєнної безпеки держави – Стратегією воєнної безпеки України, а розвитку сил оборони сектору безпеки і оборони – Стратегічним оборонним бюлетенем України.

1. ПІДГОТОВКА НАСЕЛЕННЯ ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ.

Підготовка населення до оборони є комплексом заходів щодо забезпечення готовності населення до діяльності за екстремальних умов, пов’язаних із

застосуванням засобів збройної боротьби та природними і техногенними катастрофами. Підготовка населення включає підготовку військового резерву та загальну підготовку населення.

Основні заходи підготовки населення до оборони включають:

- формування світогляду громадян держави на підставі історичних традицій, виховання патріотизму і почуття громадського обов'язку перед державою в її захисті;
- проведення початкової військової підготовки;
- здійснення комплексу заходів у межах планів цивільного захисту, які спрямовані на навчання способів захисту населення, зниження обсягу втрат і руйнувань, підвищення стійкості функціонування об'єктів економіки та забезпечення життєдіяльності населення, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках ураження та під час ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха.

Система правових і соціальних гарантій у воєнний час передбачає:

- участь держави в міжнародних договорах і угодах, які регламентують засоби ведення війни і захист жертв воєнних конфліктів;
- завчасну підготовку державних заходів, спрямованих на захист населення, законодавчої і нормативної баз щодо реалізації встановлених правових і соціальних гарантій військовослужбовців та інших категорій громадян.

Однією зі складових частин загальнодержавних заходів, спрямованих на забезпечення захисту населення і території від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру, є **цивільний захист**, який є системою організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюють центральні і місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування підпорядкованими їм силами і засобами, підприємства, установи та організації, незалежно від форми власності, добровільні рятувальні формування, що забезпечують виконання цих заходів для запобігання надзвичайним ситуаціям, які загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період, та ліквідації їх наслідків.

Таким чином, підготовка населення до оборони є комплексом державних заходів, спрямованих на забезпечення готовності населення до діяльності в екстремальних умовах особливого періоду, пов'язаних із застосуванням засобів збройної боротьби і катастрофами військового, природного і техногенного характеру.

Підготовка громадян України до національного спротиву сукупність заходів, які здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України.

Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх **загальновійськова підготовка**, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав-членів НАТО.

Відповідальність за організацію загальновійськової підготовки (за початкову підготовку громадян) покладається на: МОН разом з Міноборони.

Загальновійськова підготовка громадян України полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками. Базова підготовка організується МОУ разом з іншими заінтересованими ЦОВВ та проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу в ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, службу в правоохоронних органах, шляхом проведення періодичних навчальних зборів, занять, курсів.

Загальновійськова підготовка поділяється ***на початкову і базову підготовку.***

Початкова підготовка здійснюється з метою формування у громадян первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей стосовно оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого обов'язку щодо збройного захисту України.

Головними завданнями початкової підготовки є:

- військово-патріотичне виховання громадян;
- ознайомлення громадян з основами законодавства щодо захисту України, цивільного захисту населення та особистої безпеки людини;
- усвідомлення громадянами свого обов'язку щодо захисту України в разі виникнення загрози незалежності та територіальній цілісності держави;
- набуття знань про функції Збройних Сил, інших складових сил безпеки та сил оборони, їх характерні особливості;
- здійснення морально-психологічної підготовки до військової служби;
- набуття практичних навичок для засвоєння основ захисту України, військової справи, цивільного захисту населення, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки громадян;
- підготовка громадян до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних Силах та інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях.

Початкова підготовка ***організовується*** МОН разом з Міноборони та включається до Державного стандарту профільної середньої освіти, що реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти в закладах загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інших закладах освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти (далі - заклади освіти).

Організація початкової підготовки включає:

- планування заходів початкової підготовки;
- військово-професійну орієнтацію, військово-професійне інформування та військово-професійні консультації громадян під час здобуття базової середньої та профільної середньої освіти;
- створення та використання навчальної матеріально-технічної бази закладів освіти;
- всебічне забезпечення проведення початкової підготовки;
- керівництво початковою підготовкою.

Базова підготовка організовується та проводиться Міноборони разом з іншими заінтересованими органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, волонтерськими, громадськими та спортивними організаціями.

Базова підготовка здійснюється з метою підготовки громадянина, здатного виконувати завдання як у мирний, так і воєнний час у бойових умовах та сприяння набуттю громадянами первинних знань, умінь та навичок щодо порядку поводження із зброєю та її застосування, дій на полі бою (пересування та орієнтування на місцевості), надання домедичної допомоги, а також первинної психологічної допомоги (самодопомоги), поводження з саморобними вибуховими пристроями та формування стійких морально-психологічних якостей, необхідних для захисту України.

Основними завданнями базової підготовки є:

- набуття громадянами базових знань, умінь та навичок у володінні стрілецькою зброєю;
- формування у громадян психологічної мотивації та стійкості до виконання обов'язків військової служби, навчання їх методів надання домедичної допомоги, первинної психологічної допомоги (самодопомоги);
- виховання у громадян високих морально-бойових якостей, почуття відповідальності за захист Батьківщини, дисциплінованості та військового товариства;
- навчання громадян дотриманню норм міжнародного гуманітарного права і правил ведення війни.

Відповідальність за організацію загальновійськової підготовки (базової) покладається на Міноборони разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

Організація базової підготовки включає:

- планування заходів базової підготовки;
- створення та використання навчальної матеріально-технічної бази;
- всебічне забезпечення проведення базової підготовки;
- керівництво базовою підготовкою.

Базова підготовка організовується відповідно до вимог наказів і директив Міноборони, Головнокомандувача Збройних Сил, Генерального штабу Збройних Сил на підставі досвіду, отриманого під час ведення бойових дій в районі проведення операції Об'єднаних сил, стандартів підготовки збройних сил держав-членів НАТО.

Проблеми підтримання готовності населення та території держави до всеохоплюючої оборони України висвітлені у *Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України на період до 2027 року*

Майбутнє України на зовнішньополітичній арені буде залежати від її зусиль у налагодженні ефективної взаємодії з ЄС та НАТО. Провідна роль у забезпеченні вагомості цих зусиль відводиться силам оборони України та їх

Соціально-економічне становище

Відповідно до офіційної статистики, на початку 2022 року в Україні мешкало 41,2 млн жителів (без урахування Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей). Геноцидний тип ведення війни Російською Федерацією супроводжується масовими військовими злочинами її армії проти людяності, що призвело до міграції та внутрішнього переміщення близько 11 мільйонів українців.

Кількість людей, які виїхали з України, продовжує перевищувати кількість тих, хто повернувся. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), станом на 15 липня 2024 року по всій Європі зареєстровано 6 млн українських біженців. За межами Європи перебувають ще 558,3 тис. мігрантів.

Війна також негативно вплинула на рівень народжуваності в Україні та можливість повноцінної заміни поколінь. Якщо у 2021 році в Україні середній показник народжуваності (у розрахунку кількості дітей на одну жінку) становив 1,2, то у 2022 році цю цифру оцінюють в 0,9. У майбутньому очікується ще більше падіння народжуваності. За попередніми підрахунками, орієнтовний показник народжуваності зменшиться приблизно до 0,7 дитини на одну жінку.

Через це медіанний вік українського населення до 2040 року зросте з 41 до 50 років. Втрати людських ресурсів через російсько-українську війну негативно впливають на чисельність військового резерву як на теперішній час, так і в довгостроковій перспективі. У 2030 році найбільшою когортою у мобілізаційному потенціалі країни будуть люди 45-54 років.

Цей виклик потребує інноваційних підходів і використання досвіду країн, що перебувають або перебували раніше в стані війни, для залучення необхідної кількості осіб чоловічої і жіночої статі до сил оборони України.

Стратегічні, оперативні цілі, завдання та індикатори досягнення результативності

Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої ефективності функціонування систем підготовки та залучення громадян до проходження військової служби

Оперативна ціль 1.1. Утвердження української національної та громадянської ідентичності. Формування мотиваційної готовності до збройного захисту держави

Основні завдання:

формування у суспільстві оборонної свідомості – свідомого сприйняття та готовності громадянина до захисту незалежності і територіальної цілісності України;

втілення в життя державної політики героїв, з урахуванням таких ключових елементів: вшанування та повага, освітній вплив, збереження та розвиток культурної спадщини, соціальна інтеграція;

забезпечення популяризації, формування престижу та позитивного іміджу військової служби.

Оперативна ціль 1.2. Розбудова системи підготовки до військової служби

Основні завдання:

підвищення якості початкової загальновійськової підготовки молоді та гармонійного поєднання її з військово-патріотичним, національно-патріотичним вихованням і громадянською освітою на основі виконання громадянами України

конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;

розробка та проведення мотиваційно-просвітницької кампанії з формування у громадян готовності до національного спротиву, утвердження у суспільній свідомості неухильної необхідності виконання конституційного обов'язку щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, у тому числі інформування про заходи впливу за його невиконання;

подальше запровадження базової військової служби громадян України та її практична реалізація;

проведення базової загальновійськової підготовки громадян України у закладах вищої освіти всіх форм власності та створення механізму перевірки якості виконання цієї підготовки;

забезпечення формування та нарощування військового людського ресурсу;

налагодження взаємодії з громадянським суспільством з метою усвідомлення всіма громадянами спільності справи оборони держави, а також підвищення ефективності навчання приватними особами (громадськими організаціями) майбутніх воїнів навичкам ведення сучасних бойових дій;

розробка та впровадження процедури адаптації осіб, залучених до військової служби, на її початковому етапі;

забезпечення популяризації здорового способу життя серед молоді, формування сталих традицій та мотивації до занять фізичною культурою і спортом як важливих складових повноцінного розвитку людини, її здоров'я та національно-патріотичного виховання, проведення дитячо-юнацьких змагань на військово-спортивну тематику.

2. ПІДГОТОВКА ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ.

Підготовка території держави до оборони (декілька визначень) є комплексом організаційних і практичних заходів, які запроваджує держава та ЗС України з метою створення єдиної військової інфраструктури¹, яка забезпечить сприятливі умови для стратегічного розгортання ЗС України та успішного проведення ними операцій, стійку роботу систем державного та військового управління і зв'язку, усіх видів комунікацій, створить умови для безперервного та повного забезпечення ЗС України, а також своєчасного переведення економіки з мирного на воєнний стан.

Підготовка території держави до оборони являє собою комплекс організаційних і практичних заходів, які запроваджуються державою та її Збройними Силами з метою:

1. Створення єдиної військової інфраструктури - система стаціонарних об'єктів та комунікацій, призначених для забезпечення: розгортання військ, ведення бойових, розміщення військ (сил) та проведення їх повсякденної діяльності у мирний час.

2. Забезпечення стійкої роботи системи управління державою і зв'язком, усіма видами комунікацій.

3. Створення умов для безперервного та повного забезпечення ЗС України і своєчасного переведення економіки на роботу в умовах особливого періоду.

---

¹ **Єдина військова інфраструктура** – система стаціонарних об'єктів та комунікацій, призначених для забезпечення розгортання військ (сил), ведення воєнних дій, а також розміщення, проведення повсякденної діяльності у мирний час.

Підготовка території держави до оборони – комплекс організаційних, економічних, фінансових, соціальних, правових, будівельних, інженерних, технічних, спеціальних, методичних, інформаційних, експертно-аналітичних та інших заходів, спрямованих на підготовку місцевості та об'єктів оборонної інфраструктури до відсічі збройної агресії або ліквідації збройного конфлікту, своєчасного й організованого задоволення потреб оборони та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Мета підготовки території держави до оборони полягає в реалізації державної і воєнної політики щодо забезпечення суверенітету й обороноздатності держави, її територіальної цілісності, недоторканності кордонів, надійного і безперервного функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, національної економіки, забезпечення життєдіяльності населення і його цивільного захисту в особливий період та успішного виконання конституційних завдань Збройними Силами, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами України.

Підготовка території держави до оборони включає планування та організацію виконання заходів, які здійснюються з урахуванням таких *принципів*:

- своєчасність і цілеспрямованість заходів щодо підготовки території держави до оборони;
- проведення заходів щодо підготовки території держави до оборони з урахуванням оцінки рівня загроз воєнній безпеці України;
- відповідність розташування об'єктів оборонної інфраструктури потребам Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів для виконання поставлених перед ними завдань;
- комплексність і узгодженість розвитку та використання об'єктів оборонної інфраструктури;
- поєднання централізації планування та організації підготовки території держави до оборони з децентралізацією безпосереднього виконання заходів;
- цілеспрямованість і безперервність взаємодії Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів між собою, з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими державними (військовими та (або) військово-цивільними) адміністраціями, органами місцевого самоврядування щодо підготовки території держави до оборони;
- забезпечення екологічної безпеки діючих об'єктів оборонної інфраструктури та тих, що будуються;
- цільове використання бюджетних коштів у поєднанні із здійсненням контролю за їх використанням.

Основними вимогами до підготовки території держави до оборони є:

1. Відповідність заходів щодо підготовки території держави до оборони Стратегічному плану застосування Збройних Сил України;
2. Забезпечення живучості об'єктів оборонної інфраструктури, а також важливих державних об'єктів і комунікацій, що підлягають прикриттю Повітряними Силами Збройних Сил;
3. Узгодженість проектів будівництва, удосконалення і розвитку об'єктів оборонної інфраструктури з проектами будівництва об'єктів виробничої та

соціальної інфраструктури, а також з потребою в експлуатації в особливий період раніше збудованих таких об'єктів;

4. Реальність спланованих заходів та їх відповідність економічним можливостям держави.

Основними завданнями підготовки території держави до оборони є:

1. Підтримання у працездатному й належному інженерно-фортифікаційному та мобілізаційному стані діючих об'єктів оборонної інфраструктури, насамперед, об'єктів системи державного і військового управління, інформаційно-психологічного впливу, РЕБ, розвідки, оповіщення, навігації, місць дислокації військових частин, аеродромної мережі, об'єктів системи ППО, морських (річкових) портів, пунктів базування ВМС, важливих об'єктів оборонно-промислового комплексу, систем тепло-, енерго-, водозабезпечення, гідроспоруд, важливих стратегічних бар'єрних рубежів;

2. Утримання, ремонт та будівництво нових об'єктів оборонної інфраструктури, що забезпечують функціонування держави в особливий період (будівлі, споруди, об'єкти системи управління, райони евакуації, укриття, сховища, бази, склади, ремонтні, медичні установи, аеродроми, порти, пункти базування корабельного (катерного) складу, мости, переправи, залізничні вузли станції тощо);

3. Розвиток і вдосконалення аеродромної мережі;

4. Відновлення та розвиток Державної геодезичної мережі, спеціальних геодезичних мереж;

5. Розвиток транспортної мережі з урахуванням дислокації військ (сил), їх оперативних, бойових, оперативно-службових, спеціальних завдань за призначенням;

6. Створення та зберігання резервних комплектів документації на об'єкти оборонної інфраструктури;

7. Створення запасів конструкцій, будівельних матеріалів, запасів паливно-енергетичного комплексу та пально-мастильних матеріалів для відновних робіт, а також інших матеріальних засобів та депо тягових і навантажувально-розвантажувальних транспортних засобів;

8. Розроблення вимог до будівництва і забезпечення функціонування об'єктів оборонної інфраструктури;

9. Підготовка системи зв'язку, мережі автомобільних, морських, річкових шляхів сполучення, залізничних колій, трубопроводів, мостів, визначених розвантажувально-перевантажувальних пунктів і районів;

10. Розміщення об'єктів оборонної інфраструктури та їх обладнання у можливих операційних зонах (районах) ведення воєнних дій (операцій, бойових, спеціальних дій) для забезпечення гарантованого виконання завдань угрупованнями військ (сил);

11. Обладнання фондів установ, організацій і підприємств, де зберігаються матеріальні цінності державного матеріального резерву, арсеналів, баз і складів Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів;

12. Створення нових та удосконалення наявних пунктів і засобів управління системи управління державою та її силами оборони;

13. Вжиття заходів щодо поліпшення цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій в особливий період;

14. Запровадження заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та воєнного характеру (зниження негативних наслідків таких надзвичайних ситуацій) на об'єктах інфраструктури, підприємствах, установах і організаціях, що провадять діяльність в особливий період;

15. Планування та реалізація заходів щодо оперативного обладнання території держави.

З урахуванням важливості, масштабності, підпорядкованості сили і засоби, які залучаються до виконання завдань з підготовки території держави до оборони, поділяються на **загальнодержавні та відомчі**.

Загальнодержавні заходи передбачені державними і цільовими та бюджетними програмами, програмами соціально-економічного і культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і планами роботи міністерств (відомств) та здійснюються відповідно до визначених програмними документами обсягів фінансування.

Відомчі заходи планують та здійснюють відповідні міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні (військові та (або) військово-цивільними) адміністраціями, органи військового управління (органи управління) Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів в інтересах виконання визначених завдань за призначенням, заходів щодо підготовки місцевості та об'єктів оборонної інфраструктури до відсічі збройній агресії або ліквідації збройного конфлікту, своєчасного й організованого задоволення потреб оборони та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

В особливий період організовується виконання заходів, які забезпечують відсіч збройній агресії та (або) ліквідацію збройного конфлікту (розгортання, створення угруповань, їх переміщення та зосередження військ (сил) у визначених районах), створюються сприятливі умови угрупованням військ (сил) та силам і засобам територіальної оборони для виконання визначених завдань. Пріоритетність їх виконання визначає Генеральний штаб Збройних Сил України.

Керівництво підготовкою території держави до оборони здійснюється у **мирний час** та **особливий період** у межах повноважень, наданих Конституцією України, законами України:

загальне – Кабінетом Міністрів України;

безпосереднє – міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, органами військового управління (органами управління) Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів, а в особливий період – радами оборони областей, м. Києва та (або) військовими (військово-цивільними) адміністраціями.

У міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, місцевих державних (військових та (або) військово-цивільних) адміністраціях, органах місцевого самоврядування, органах військового управління (органах управління) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони організують визначені структурні підрозділи (посадові особи).

Оперативне обладнання території – складова частина підготовки території держави до оборони, під час якої здійснюється комплекс заходів щодо підготовки частини (районів, ділянок) місцевості та визначених об'єктів оборонної інфраструктури в межах військово-адміністративних зон (адміністративно-територіальних одиниць) з метою створення для військ (сил), органів військового управління (органів управління) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення сприятливих умов для своєчасного і прихованого їх висування, розгортання, маневру, виконання завдань під час операцій (бойових дій) та ведення територіальної оборони, підвищення захисту (живучості) військ (сил) і об'єктів оборонної інфраструктури, а також ускладнення дій угруповань військ (сил) агресора.

Основними завданнями оперативного обладнання території є:

1. Підтримання у належному стані діючих об'єктів оборонної інфраструктури;
2. Утримання, ремонт існуючих та будівництво нових об'єктів військової інфраструктури;
3. Реконструкція (будівництво) аеродромів, пунктів базування та баз ВМС;
4. Підготовка морського узбережжя в інтересах оборони;
5. Реконструкція й розвиток ремонтної бази озброєння, військової та спеціальної техніки, захисних споруд для пунктів управління, вузлів зв'язку, пунктів спостереження тощо;
6. Укриття складів, баз, арсеналів, їх реконструкція та створення нормативних запасів озброєння, військової і спеціальної техніки та іншого військового майна;
7. Проведення проектно-дослідних робіт на спеціальну тематику;
8. Стандартизація об'єктів інфраструктури та їх резервування;
9. Вироблення уніфікованих вимог до військових і цивільних об'єктів інфраструктури;
10. Підготовка мережі автомобільних, залізничних, морських і річкових шляхів сполучення тощо;
11. Розвиток системи двосторонніх і багатосторонніх домовленостей між державами щодо використання об'єктів військової інфраструктури, які перебувають за межами країни, і врегулювання їх статусу в інтересах забезпечення національної й колективної безпеки.

Для виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони та оперативного обладнання території в мирний час залучаються сили і засоби міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних (військових та (або) військово-цивільних) адміністрацій, органів місцевого самоврядування, установ, організацій та підприємств (незалежно від форм власності), Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення.

В особливий період заходи щодо оперативного обладнання території виконуються на підставі **визначених їм мобілізаційних завдань** (замовлень). З введенням правового режиму воєнного стану до робіт з підготовки території держави до оборони можуть залучатися працездатні особи, не залучені до роботи у сфері оборони та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньовані за підприємствами, установами та організаціями на період мобілізації і правового режиму воєнного часу.

Фінансування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Планування підготовки території держави до оборони здійснюють міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування, органи військового управління (органи управління) Збройних Сил, інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні органи спеціального призначення у мирний час та узгоджують із заходами оборонного планування, стратегічного планування застосування і розвитку Збройних Сил та бюджетного прогнозування.

Планування підготовки території держави до оборони передбачає визначення оперативно-стратегічної потреби, розроблення переліку заходів щодо підготовки території держави до оборони, включення зазначених заходів до відповідних загальнодержавних та (або) цільових відомчих програм (планів), а також розроблення Зведеного плану оперативного обладнання території.

Зведений план оперативного обладнання території України – комплексний документ, який визначає:

- мету оперативного обладнання території держави;
- перелік, строки і порядок виконання заходів в особливий період, відповідальних виконавців;
- склад сил і засобів, що залучаються;
- порядок управління, взаємодії та ресурсного забезпечення.

Зміст та структура Зведеного плану оперативного обладнання території визначається окремим документом.

Після схвалення Кабінетом Міністрів України Зведений план оперативного обладнання території Генеральний штаб Збройних Сил доводить до зацікавлених виконавчих органів у частині, що їх стосується.

Повноваження суб'єктів управління щодо реалізації завдань з підготовки території держави до оборони

Кабінет Міністрів України:

здійснює загальне керівництво підготовкою території держави до оборони у мирний час, а в особливий період – у межах повноважень, наданих Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами;

спрямовує, координує та контролює діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних (військових та (або) військово-цивільних) адміністрацій;

координує та контролює пов'язану з підготовкою території держави до оборони діяльність державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій, щодо яких він є засновником та (або) виконує функції з управління;

затверджує перелік заходів щодо підготовки території держави до оборони;

схвалює Зведений план оперативного обладнання території.

Міністерство оборони України:

бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, оборони і військового будівництва, у підготовці проектів законодавчих та інших нормативних актів у сфері оборони, забезпечує їх виконання у Збройних Силах;

у встановленому порядку координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки території держави до оборони;

бере участь у забезпеченні функціонування національної економіки та державного управління в особливий період, у плануванні мобілізаційної підготовки її галузей та контролі за підготовкою установ, організацій та підприємств (незалежно від форми власності) до виконання мобілізаційних завдань та їх виконанням;

забезпечує взаємодію Збройних Сил з державними органами, громадськими об'єднаннями і громадянами, реалізує інші повноваження та завдання відповідно до законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України з питань підготовки території держави до оборони;

забезпечує виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони на територіях та об'єктах Міністерства оборони.

Генеральний штаб Збройних Сил:

бере участь в організації та контролює підготовку системи зв'язку, комунікацій і в цілому території держави до оборони;

організовує і координує розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність Збройних Сил, необхідну для підготовки території держави до оборони;

вивчає, аналізує та оцінює обстановку, яка впливає на підготовку території держави до оборони, розробляє прогнози її можливого розвитку;

готує та подає Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо удосконалення підготовки території держави до оборони;

визначає оперативно-стратегічну потребу та розробляє (уточнює) перелік заходів щодо підготовки території держави до оборони;

організує розроблення (уточнення) Зведеного плану оперативного обладнання території;

розробляє та доводить до відома визначених органів управління директиви Генерального штабу Збройних Сил з підготовки території держави до оборони, організовує їх виконання і здійснює контроль за реалізацією;

організує проведення навчань (тренувань) з питань підготовки території держави до оборони та оперативно-польових поїздок з питань оперативного обладнання території;

подає в установленому порядку Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо залучення до навчань (тренувань) з питань підготовки території держави до оборони представників визначених органів управління;

здійснює методичне, правове та методологічне забезпечення підготовки території держави до оборони.

Командування видів Збройних Сил:

беруть участь у плануванні підготовки території держави до оборони;

беруть участь в організації і координації виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони у військово-сухопутних, військово-повітряних, військово-морських зонах відповідальності та в межах визначених повноважень і контролюють їх стан;

організують проведення навчань (тренувань) з питань підготовки території держави до оборони, оперативного обладнання території, оперативно-польових поїздок з питань оперативного обладнання території у своїх зонах відповідальності та в межах визначених повноважень.

Інші органи військового управління Збройних Сил:

у межах своїх повноважень беруть участь у плануванні та виконанні заходів щодо підготовки території держави до оборони;

забезпечують відповідно до компетенції виконання законів та інших нормативно-правових актів з питань підготовки території держави до оборони;

включають відповідні заходи щодо підготовки території держави до оборони до державних цільових програм, бюджетних програм, планів діяльності та забезпечують їх виконання;

беруть участь у проведенні навчань (тренувань) з питань підготовки території держави до оборони та оперативно-польових поїздок з питань оперативного обладнання території.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні (військові та (або) військово-цивільні) адміністрації, органи місцевого самоврядування, органи військового управління (органи управління), інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні органи спеціального призначення:

беруть участь у плануванні підготовки території держави до оборони;

забезпечують відповідно до компетенції виконання законів та інших нормативно-правових актів з питань підготовки території держави до оборони;

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил та забезпечують у межах своїх повноважень проведення заходів щодо підготовки до оборони системи зв'язку, шляхів, транспортної інфраструктури, інших об'єктів оборонної інфраструктури та галузей національної економіки, які перебувають у сфері їх управління;

відповідно до компетенції організовують і контролюють здійснення заходів щодо підготовки території держави до оборони;

включають відповідні заходи щодо підготовки території держави до оборони до державних цільових програм, бюджетних програм, програм соціально-економічного і культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, планів та забезпечують їх здійснення;

беруть участь у навчаннях (тренуваннях) з підготовки території держави до оборони та оперативно-польових поїздках з питань оперативного обладнання території.

Установи, організації та підприємства (незалежно від форми власності):

здійснюють на договірних засадах заходи щодо підготовки території держави до оборони;

здійснюють згідно із законодавством заходи щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації.

В особливий період виконання заходів оперативного обладнання території організовується на підставі Зведеного та оперативних планів оперативного обладнання території.

В особливий період Генеральний штаб уточнює Зведений та оперативні плани оперативного обладнання території, організує їх виконання та контроль в інтересах застосування сил оборони з урахуванням рівня загроз національній безпеці у воєнній сфері, наявного часу, обсягів виділених матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів.

Взаємодію між суб'єктами підготовки території держави до оборони організовує завчасно в мирний час Генеральний штаб Збройних Сил України. В особливий період порядок взаємодії уточнюється у строки, визначені Генеральним штабом Збройних Сил.

У ході організації взаємодії узгоджується:

порядок створення запасів військової, спеціальної та іншої техніки, матеріально-технічних засобів, необхідних для виконання завдань з підготовки території держави до оборони;

визначаються можливості, порядок залучення промислового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць для виконання завдань з ресурсного забезпечення оперативного обладнання території;

визначаються (уточнюються) мобілізаційні завдання міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, місцевим державним (військовим та (або) військово-цивільним) адміністраціям, органам місцевого самоврядування щодо залучення установ, організацій та підприємств (незалежно від форми власності) для виконання завдань з ресурсного забезпечення оперативного обладнання території;

порядок удосконалення нормативно-правових актів з питань підготовки території держави до оборони;

послідовність узагальнення та упродовження передового досвіду з питань підготовки і виконання заходів щодо оперативного обладнання території;

організація проведення навчань (тренувань) з питань підготовки території держави до оборони та оперативно-польових поїздок з питань оперативного обладнання території;

порядок здійснення контролю за станом виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони та готовність сил і засобів до виконання завдань оперативного обладнання території в особливий період.

Організація виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони передбачає забезпечення своєчасного виконання у повному обсязі заходів щодо підготовки місцевості та об'єктів оборонної інфраструктури до оборони і полягає у визначенні безпосередніх виконавців запланованих заходів, в уточненні порядку і строків їх виконання та ресурсного забезпечення.

У мирний час організація виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони здійснюється відповідно до затверджених державних цільових програм, бюджетних програм, програм соціально-економічного і культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та планів роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних (військових та (або) військово-цивільних) адміністрацій, органів місцевого самоврядування, органів військового управління (органів управління) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення.

Виконання заходів щодо підготовки території держави до оборони контролює Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві держадміністрації (в особливий період – також ради оборони областей, м. Києва та (або) військові (військово-цивільні) адміністрації, органи місцевого самоврядування, органи військового управління (органи управління) Збройних Сил, інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні органи спеціального призначення у межах повноважень, наданих Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Під час здійснення контролю за виконанням заходів щодо підготовки території держави до оборони перевіряють:

наявність, повноту, якість розроблення та узгодженість відповідних планувальних документів з питань виконання зазначених заходів;

стан та якість виконання заходів;

ефективність використання фінансових та інших ресурсів.

За результатами здійснення контролю за виконанням заходів щодо підготовки території держави до оборони у разі потреби в установленому порядку вносять зміни до відповідних державних цільових програм, бюджетних програм, програм соціально-економічного і культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, планів роботи, інших документів відомчого характеру.